

ORDFÖRANDEN HAR ORDET/260311

Bästa Vän till Armémuseum,

Detta års rikskonferens i Sälen känns idag lite avlägsen med dess fond av det sedan snart fyra år (egentligen tolv år) rådande ryska kriget mot Ukraina, men även i skuggan av det amerikanska presidentskapet och kravet på Danmark om en annektering av Grönland i en förment omtanke om säkerheten i Arktis.

Den första dagen inledde Ukrainas ambassadör (som jag nämnde i höstas om hennes rörande tal vid avslutningen av den fina och uppmärksammade utställningen *Korsvägar: Sverige–Ukraina genom 1 000 år*) med att berätta att hon före färden till Sverige för sitt uppdrag besökte ett artilleriförband vid fronten utrustade med artillerisystemet Archer, efter en önskan att få se svenska vapen i ukrainsk tjänst. Hon frågade soldaterna vad hon skulle säga till svenskarna om deras vapen och en av dem svarade: ”Faktiskt har jag en historia till dig. Den allra första granaten som någonsin avfyrades in på ryskt territorium – i Sudzja – var mitt skott. Och den avfyrades från en svensk Archer. Hälsa dem tack.” Ambassadören betonade att det svenska med övriga västvärldens stöd har gjort att Ukraina har klarat sig mycket längre än vad Putin någonsin räknat med. Svensk säkerhetspolitik i praktiken.

När jag tog till orda i detta forum för ett år sedan började jag med att tala om den nyinstallerade amerikanske presidenten i en omtumlande rivstartande huvudroll. Det kan väl lugnt konstateras som en beskrivning som fortfarande håller. Det råder sedan en dryg vecka fullt luftkrig i Mellanöstern och Trumps operation *Episk vrede* skulle lika väl kunna vara en etikett på mullornas furiösa svar och den ofta använda liknelsen om Pandoras ask synnerligen passade. Så många länder är indragna och när detta skrivs rasar börserna och oljepriset rusar. Oron för eskalering är påtaglig. Och kvalificerad luftvärnsammunition förbrukas i stora mängder och det och det faktum att kriget i Ukraina kommer i skymundan av uppmärksamheten, är olyckligt för vår säkerhet.

Det är allvarstider hade den svenska försvarsberedningen konstaterat i en säkerhetspolitisk rapport från i juni 2023, följt av slutsatsen i december samma år att det är tid för handling i ett säkerhetspolitiskt läge som är det allvarligaste sedan andra världskrigets slut. Försvarsanslaget är på väg mot en tredubbling i beslutet i december 2024 och i januari konstaterade statsministern att även om Sverige inte är i krig, råder det heller inte fred. I allvarstider rustar Sverige, det militära och det civila försvaret förstärks kraftfullt och det har vi all anledning att återkomma till i olika sammanhang även i Vännerna.

Den kan kännas en aning prosaiskt och möjligtvis ett rent lappkast av denne norrbottning att efter detta övergå till livet i vår kära förening av Vänner till Armémuseum. Å andra sidan är det en källa till tillfredställelse att vi med detta sedvanliga föreningsnytt kallar till vårmöte tisdag 21 april och då har glädjen att lyssna till Rikshemvärnschefen ge en lägesrapport från en mycket viktig del av det militära försvaret.

Vårmöte innebär också årsstämma och det är en annan tillfredställelse att vi här också kan publicera årsberättelsen med ekonomiskt bokslut för 2025 som nu är hos vår internrevisor för granskning. En berättelse om det gångna året, men också en påminnelse att vår ekonomi ännu inte riktigt är i balans i det andra året med fri entré efter den höjda årsavgiften. Det behöver styrelsen arbeta vidare med. De medel som står till förfogande ska räcka till en ekonomi i balans. Och också vara en påminnelse om vikten av att finna nya medlemmar till vår förening. Det finns plats för fler Vänner, inte minst vid sidan av oss ärrade ”veteraner”.

Nationella veterandagen fredag 29 maj är en tradition nu väl etablerad och likt förra året hoppas Vännerna kunna utnyttja möjligheten till närvaro för att värva nya medlemmar. Vi kommer att fortsätta söka tillfällen när det är lämpligt. I kölvattnet av ordensväsendets

återkomst, förlänades förra året för första gången fem svenskar med Kungl. Svärdsordens militärkors för tapperhet. Det följer vi i detta nummer upp med en artikel.

Museichefen beskriver i sin del den nya myndigheten Statens museer för maritim, transport- och försvarshistoria (SMMTF). En konsekvens av sammanslagningen är att vi ingår i samma myndighet som Vasamuseet med dess mycket livskraftiga vänförening som vi träffade i ett givande möte för en månad sedan. De erbjöd generöst Vännerna att ansluta till deras medlemsresa till Tallinn och Narva 10 – 13 september, detaljer på annan plats (och hemsidan).

Vi är trevligt nog också inbjudna av vår revisor Frans Kempe att, likt förra hösten, åter följa med på en resa i Södermanland i Hertig Karls ("dä") fotspår torsdag 4 juni. Även här framkommer detaljer på annan plats och på vår hemsida.

Museichefen kallar vårens programverksamhet det nyaste vi sett och jag är benägen hålla med. En god anledning att besöka vårt kära museum och glöm inte, där tillfälle ges, att utnyttja våra 20 reserverade biljetter (inte till allt, men det framkommer väl i museichefens ord).

Vi har inte gett upp tanken på att besöka vårt nya magasin vid Arlanda i höst, men tidpunkt har vi anledning återkomma till. Innan dess är höstmötet med historiskt tema satt till tisdag 13 eller torsdag 15/10 (så fort det är klart läggs det ut på hemsidan). Höstens Föreningsnytt kommer förstås att bjuda till dessa, så även på vår hemsidan (du har väl bokat prenumeration!?).

I raden av regementen som fyller 400 år för oss i år över Ålands hav till det gamla Nylands regemente som pryder vårt omslag med fana och minneskors, historien skildrad i en artikel av tidigare finländske försvarsattachén överste Anders Gardberg. Han är också redaktör för ett imponerande historieverk *Nylands brigad 400 år Finlands svenska soldater*, förlagt av Medströms förlag. Det är också en påminnelse att jag inte släpper drömmen om ett besök på Finska borgen och en chans till fördjupning i Finlands försvarspolitik och gemenskap.

Arbetet med kommande årsbok, med tema armégarnisonsstaden Stockholm och överväganden möjligheten till en uppföljare till den mycket uppskattade årsboken om Gustav III:s armé med sonen Gustav IV:s Adolfs, fortsätter men har dragit ut lite på tiden. En lägesrapport ges vid vårmötet.

Det pågående kriget i Mellanöstern får som sagt inte flytta vårt fokus till det för oss så avgörande kriget i Ukraina och dess tappra kamp som Europas sköld mot rysk expansion. En punkt i min betraktelse i varje Föreningsnytt sedan våren 2022 och kommer så att förbli, som vårt stöd ska fortgå så länge det krävs. Likt Cato då utropar jag uthålligt *Slava Ukraini*.

Det är uppenbart att med den 47:e amerikanske presidenten är det som att "den stora världen" gick in i en ny era, som jag skrev för ett år sedan, med den ena händelsen efter den andra av omtumlande överraskningar (så frestad att säga dårskap) att förhålla sig till. I "den lilla världen" är det ett givet "uppdrag" att fortsätta livet på hemmaplan, det bygger motståndskraft, så ock för vår kära vänförening med möten i viktigt värdefull kamratskap, inte minst vid vårt vårmöte, fler kommer, på återseende då och vid andra tillfällen, eder

Jan FT Mörtberg

Ordförande

(070-556 56 45, janft.mortberg@gmail.com)

Museichefen har ordet/260311

Ärade vänner,

Från och med årsskiftet finns inte längre Statens försvarshistoriska museer där Armémuseum och Flygvapenmuseum ingick. Nu ingår vi i Statens museer för maritim, transport- och försvarshistoria tillsammans med Marinmuseum, Vasamuseet, Sjöhistoriska, Järnvägsmuseet och Vrak. Vi lär nog vara Sveriges tyngsta museimyndighet sett till antalet kilon i samlingarna. Redan nu märks samarbeten mellan våra tre ”försvarsgrensmuseer”. Under året kommer ett antal avsnitt i podden Folkets historia att sändas där alla tre museer valt olika ämnen som relaterar till våra museer. Vidare bedrivs en dokumentation i samarbete med den svenska bataljonen i Lettland.

Under året går vi in i ett intensivare skede avseende museets förnyelse när vi etablerar projektgrupper under året och på riktigt kan börja planera olika koncept. Vi räknar med att ha hela entréplan klart 2029 när museet fyller 150 år. Entréplanet ska rymma ett kafé, ett nytt besöksmottagande (som också klarar 200 000 besökare per år) och förmodligen någon form av kombinationsyta i västra hallen. Basutställningarna på plan 2 och 3 ligger lite längre fram i planeringen.

Jag har haft förmånen att besöka rätt många museer inför vår stora utvecklingsresa. Det finns förstås väldigt många bra museer, men ett museum tycker jag sticker ut innehållsmässigt och också visuellt – National military museum utanför Amsterdam, så har ni möjlighet att besöka detta så rekommenderar jag det, som alltså är ett kombinerat armé- och flygmuseum.

På Armémuseum händer en hel del även i år. I västra hallen invigs 10:e mars något vi kallar för testsalongen. Här kommer vi att testa oss fram inför den större utvecklingen som ligger framför oss. Vi tar nya grepp kring programverksamheten, vi kommer att visa föremål på ett nytt sätt och vi öppnar också upp vandringsutställningen, Rädd eller beredd, samt bygger ut med en Nato-del. Testsalongen kommer att pågå året ut.

Program våren 2026 – den nyaste vi sett

Sällan har Armémuseum bjudit på ett så nyhetsrykande utbud som denna vår. Som en del i museets förnyelse erbjuder vi några programvarianter som känns bekanta och andra som är helt nya. Stadsvandringar, workshops och visningar finns kvar fast med lite nya inriktningar.

Återblick – på kvällen i hörsalen

Tisdagskvällar i hörsalen kl. 18 finns kvar, nu var fjärde vecka. Det kommer att bli panelsamtal med intressanta gäster. Vi tittar på historien och ser hur den påverkat nuet. Vi kallar dessa kvällar ”Återblick”. Här möter du t.ex. journalisten Martin Gelin, folkhälsomyndighetens Johan Carlsson och militärexperterna Joakim Paasikivi.

Salong Brännpunkt – helkväll i vår nya testsalong

Vår största nyhet ”Salong Brännpunkt” äger rum tre tisdagar under våren. Den börjar kl. 17 och sker på entréplan. Salong innebär mingel, umgänge, musik och en spännande panel som samtalar om olika brännande frågor. Varje ”Salong Brännpunkt” utgår från ett föremål ur våra samlingar. Programmet avslutas kl. 20. Under vårens tillfällen möter du t.ex. filosofen Karim Jebari, våra egna experter Karin Tetteris, Martin Markelius och Andreas Ohlsson. Tillsammans med musiker och konstnärer bygger vi goda samtal med plats för reflektion. Programserien är ett samarbete med Institutet för framtidsstudier.

Konstruktivt och Handgripligt – workshops i Testsalongen

Våra två nya workshops äger rum varannan torsdag förmiddag i den tillfälliga Testsalongen på entréplan. Vid ”Konstruktivt” skapar deltagare sin framtidsvision med olika byggmetoder och vid ”Handgripligt” arbetar deltagare med framtidsfrågor genom skapande.

Stadsvandringar - Skuggarkivet: i spåren av dolda liv och farliga förbindelser

Fyra vårliga onsdagskvällar i april och maj kl. 17:30 gör vi en spännande samtalsvisning tillsammans med Stockholms Kvinnohistoriska. Vi söker upp platser där underrättelse lämnades över av kvinnliga informatörer i andra världskrigets Stockholm.

Kulturnatten – Kaos och kosmos

I år infaller Stockholms Kulturnatt lördag 18 april. Från kl. 18 till midnatt håller Armémuseum öppet och bjuder på skyddsrumsvisningar, filosofiskt och konstnärligt samtal, specialvisningar, workshop och livemusik med Kid08.

Gå in på museets kalendarium för att få varje programtillfälle i detalj. Precis som tidigare finns 20 platser till varje tillfälle reserverade för er i vänföreningen. Det gäller dock ej för våra två workshops-serier och stadsvandringarna.

Vårens datum:

- 17 februari kl. 18 Återblick - Vem är det som kör? Ett samtal om styret av världen
- 10 mars kl. 17 Salong Brännpunkt - Kärnvapenkrig – den mest realistiska katastrofen
- 17 mars kl. 18 Återblick – Finlands sak i torrt och vått
- 19 mars Handgripligt - workshop
- 26 mars Konstruktivt - workshop
- 7 april kl. 17 Salong Brännpunkt – Militära maskuliniteter i förändring
- 8 april kl. 17:30 Stadsvandring – Kvinnliga spioner
- 14 april kl. 17 Återblick - Det var en gång en pandemi
- 16 april Handgripligt - workshop
- 18 april kl. 18 Kulturnatt – Kaos och kosmos
- 21 april kl. 18 Återblick – Kommunikation och kallt krig
- 22 april kl. 17:30 Stadsvandring – Kvinnliga spioner
- 23 april Konstruktivt - workshop
- 5 maj kl. 17 Salong Brännpunkt – Kommunikation som vapen
- 6 maj kl. 17:30 Stadsvandring – Kvinnliga spioner
- 12 maj kl. 18 Återblick – När den mjuka makten blev hård
- 14 maj Handgripligt – workshop
- 20 maj kl. 17:30 Stadsvandring – Kvinnliga spioner
- 21 maj Konstruktivt - workshop

Ett nytt kapitel för samlingsförvaltningen

Sedan januari 2026 har SFHM och SMTM gått samman och bildat Statens museer för maritim, transport och försvarshistoria. Samtidigt har samlingsarbetet organiserats om. På Armémuseum har den tidigare samlingsenheten delats upp i två delar. Arkiv och bibliotek ingår nu i en ny enhet tillsammans med övriga arkiv och bibliotek inom myndigheten. Föremålssamlingen har i sin tur blivit en del av Föremålsenheten Försvarshistoria, där vi arbetar tillsammans med kollegor från Flygvapenmuseum och Marinmuseum. Den nya organisationen öppnar många möjligheter. Våra samlingar har mycket gemensamt och vi arbetar ofta med liknande frågor t ex bevarande och säkerhet och tillgänglighet. Genom att samla kompetensen hoppas vi kunna arbeta mer effektivt och utveckla nya samarbeten.

Under 2026 väntar flera viktiga uppgifter. En central fråga är hanteringen av vapen i samlingarna. Det gäller både föremål i våra egna magasin och de många objekt som är utlånade till andra museer. Det är ett komplext område där lagstiftning, säkerhet och kulturarbete möts, men också en avgörande del av ett ansvarsfullt samlingsarbete. Vi kommer också att uppdatera flera av våra styrdokument, bland annat för insamling. Målet är att skapa gemensamma riktlinjer för hela myndigheten, så att arbetet med samlingarna sker på ett enhetligt och långsiktigt sätt.

Ett annat viktigt fokus är att stötta mindre militärhistoriska museer runt om i landet. Många förvaltar föremål som kan vara potentiellt farliga – exempelvis ammunition eller äldre vapen – och här kan vi bidra med kunskap och rådgivning. Samtidigt fortsätter det praktiska bevarandearbetet. Under året ska vi ta fram vårdplaner för konservering av fanor och fälttecken, en särskilt känslig del av samlingarna som kräver långsiktig planering. Samlingarna kommer också att spela en viktig roll i utvecklingen av museets nya publika utbud. När utställningar och program förnyas är föremålen själva kärnan i berättelserna om Sveriges militära historia. Och kanske viktigast av allt under det första året i den nya organisationen: vi kommer att lära känna våra nya kollegor. Genom att dela erfarenheter och perspektiv mellan museerna stärker vi inte bara samarbetet – utan också förvaltningen av de samlingar vi tillsammans ansvarar för.

Fredsarkivet

Tiden går fort och det är nu 66 år sedan den svenska insatsen i Kongo inleddes. Totalt tjänstgjorde drygt 6 000 svenskar i den FN-ledda aktionen ONUC, Opération des Nations Unies au Congo. Under insatsen, som var mellan 1960–1964, dog 19 svenska soldater, bland annat i strider mot legoknektar och rebelliska utbrytargrupper. Många av dem som var med i Kongo finns inte längre bland oss och därför är det hög tid att samla in de överlevandes berättelser. Tillsammans med Veteranförbundet, Försvarsmaktens Veterancentrum och föreningen Kongoveteranerna startar nu Fredsarkivet en insamling av vittnesmålen från dem som var där. Intervjuerna kommer finnas bevarade i Fredsarkivet och vara en grund för forskning, spridning av kunskap och därmed utgöra ett erkännande av insatserna.

Fabian Arnheim